

## Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

40.

### Kozaki jašejo v boj.

(Dalje.)

Načelnik je prenehal, konji in ljudje so se krepili, junaki pa so se razgovarjali o Bruhovieckem in o belem konju. Okrepivši se zavili so okrog slanega jezera, in prijahali v „tri doline“. Solnce se je zopet sklonilo na zapad, in zlatilo z zlatimi žarki zemljo. Med zeleno travo rastejo zvončki, rožni in modri kot zafir, rumeni kot naranče, pa tičja grašica, divji mak in detelja. Trije potoki bistre vode delé dolino na tri dele, in božja vonjava puhtí na okrog. Sredi divjih in neobljudenih step so videti te tri doline kakor tri jasne zvezde na temnem nebesu, kakor trije viri v peščeni pustinji. Roj drobnih tič je priletel na večer, sivi orli in bistri sokoli pa so plavali od todi k Dnjepru.

Prišli so kozaki tudi na obdelano polje. Pa gleda, živina samopas tava po njivah in drugod, na prahi poganja ajda, po mejah pa leže prevrnjene brane, vozovi, okrog njih odvezane vreče in izsuto seme. Lan, ki je bil posejan na Carkonstantinovo, preraščen je s plevelom, trava po senožetih uže polega, in nikdo je ne pokosí. Po vaséh je pusto in prazno, po dvoriščih ni videti nikogar, samo psi čuvajo ljudska domovanja, ljudje pa so bili odšli na „koliščino“, to je, na klanje.

„Gledite, junaci, ki držite z materjo Poljsko“, omeni načelnik kozakom, ko so obstali, „gledite, kaj je moči napraviti z ljudi v imenu sv. vere, v imenu slobode. Nikakovo pisanje ni bilo razposlano po vaséh, niti so klicali ljudi v hrumeče zборе, molčé je bilo prigrotovljeno vse, in kedar je napočil ugodni čas, pa so šli Rusi iz vasi v vas, in šepetali na uho: Za vero vaših prednikov in za slobodo vašo vzdignimo se, in morimo vrage. Vsi so zapustili domove in gospodarstvo, kakor vidite. Prosto ljudstvo ne pomišlja dolgo, eno reče, in desetkrat udari.“

Kozaki povesijo glave, in se vtopé v mračne misli. Solnce zahaja za lesove. Stemnilo se je. Črno je na nebesu, zvezde ni ugledati, kakor da spé, in zemlja se je ogrnila s črnim zavojem. Nič ni videti, le sem in tje se posveti po kaka kresnica, ali pa se svetijo oči begajočega volka. Visoko v ozračju vršé oblaki, niže po zraku žvižga veter, po jezerih vpijejo divje race, gagajo gosi in kvakajo žabe. Po močvirjih prepelikajo prepelice, kljunači ropočejo, in razpodene jarebice crcé in se zbirajo v trope. Po jarkih tulijo volkovi, kedaj pa kedaj se zasliši gluho lajanje lesic, najbolj pa odmeva topot konjskih kopit, in se razlega petje ukrajinskih dumk. Kozaki junaci, vsi razvneti, drvé se kot da jih vihar nese.

Ali kmalu so se ohladili. Dež gré uže eno uro, kakor bi iz škafa lilo. Kedaj pa kedaj se zabliska, in posveti dolge in ozke vrste k višku štrlečih sulic, rudeče korpake in razpete burke, ali pa malo poigrá z migljajočo svetlobo po divjih obrazih, in zgine. V daljavi se razlega grom, ali pa kar trešči, in z novega je vse tiho, konji samo brodiyo po lužah, da blato brizga pod njimi. Kozaki krčijo ramena in skrivajo v kolarje, dež pa kot nalašč udarja povsodi skozi srajce. Konji tresejo z glavami, in otresajo mokroto z namočenih griv. Zaporožcem je prešlo veselje, kajti dež neprenehoma moči lica, in poceja se po brkah. Dumek ni slišati, junakom se ne poljubi peti, ker so uže do kože premočeni.

Kedar je začelo líti, zapovedal je načelnik, naj se čete spojé. On jaše naprej, nateza oči in sledi pot, in

kakor mačka ponoči nikdar ne zgreša pota, prav tako ga tudi on ne zgreši. Pelje svoje ljudi k mogilam in se ravná po mejnikih, pa po stezah, vijočih se med lesom stepinega grmičja ali pa po polju, posejanem z žitom. Kozaku je dovelj, da en pot preletí stepo, pa si globoko vtisne nje obraz v svoj spomin. Zapomni si najmanjši šop stepnih bilk, zapomni najnižji holm; kedar beží na konju po stepi, ondaj duša njegova vse sliši, vse vidi.

Načelnik je dobro poznal okolico, kajti več potov je uže bil jo preletel križem in poprek, goneč s svojimi junaci plaho gazelo po stepi, ali pa volkove po grmičju. Kozak ne ljubi seje za pečjo, kedar izide kurenj v ležišče na Sič, zadržuje se komaj dva dni, potem pa vrže jančarko (lahko puško) preko pleč, zajaše konja, zabrlizne psom, in hajdi na prosto plan; letí od futora do futora, in čedalje večja je četa, ki se zbira okrog njega. Nimaš ga kota, kamor ne bi došli njih konji, oni ne poznajo nasutih kopic in mejnikov, kakor dolga in široka je stepa, povsodi se podé po njej.

Na vzhodu je začelo svitati, in naposled se je razlila pepelnato-rujava in modra svitanica po nebesnem oboku, prepletena sem in tje z belimi in temnorumenimi progami. Ploha je prenehala, malo je še pršilo, oblaki so se dregali, kot da imajo boj, in prevračali se sem in tje. Na polju je vse poleglo, grmovje žalostno visí v tla. Trope vraz leté po zraku, plavajo sem in tje, spajajo se v črn oblak, in milo krokajo. Malo naprej poletava jastreb od futora do futora, in okrog njega vpijejo srake, po mogilah pa sede sivi orli, ki kedaj pa kedaj začúo divje kričati.

Čete se poredoma pomikajo; konj stopa za konjem, da bi menil, da so glave zadnjih priraščene repovom sprednjih. Jašejo ob robu jarka, kjer se vrsté futori za futori, obdani z jelševino. Na desno se širi les, kjer stojé prastari, ob polunočni strani z mahom obraščeni dobovi; njih vrhovi kipé v oblake ter prestregajo burjo in vihar. Ko bi oni imeli jezike, mogli bi povedati, kaki dogodki so se vršili v vekih, ki so jih oni preživeli, kaki ljudje so ondaj živeli na zemlji. Koliko cvetja bi si nabrala domišljija iz njihovih povesti, da bi okrasila poezijo ž njimi!

Minul je les, in z novega so prišli na neorano stepo, pokrito s kepami in z nizkim grmičjem; na niži strani so stale luže, obraščene z zelenim lapuhom in tatarskim zelenjem. Tu sta se križala dva pota in na razpotju je stalo razpelo križanega Krista, iz lesa izrezano in zeleno pobarvano; nad njim se je svetil steklen petelin, obrnjen k vzhodu, z napetim grebenom in režečim kljunom, kakor da bi hotel prepevati slova vere oni zibeli kristijanstva in vrniti jo tjakaj nazaj, od koder je bila prinesla resnico celemu svetu. Vsak kozak, ki je šel mimo križa, snel je čapko, trikrat se prekrižal, ter pozdravljaj odrešitelja sveta, sina Božjega.

Bili so uže daleč od križa, ko so krenili z „neznane ceste“ in spustili se na desno po stepi; ravnali so se po dolinah in po bodečem osatu. Zaporožci so začeli prepevati z izbranimi glasovi, prepevati dumko, ki je slikala odhod z Siča zaporožkega, bojni krik, brenčanje sulic, žvenket orožja, glasen hurá há, zmešnjavo med neprijatelji, moritev, opustošenje, zagrebanje kosti palih junakov, in tugovanje po rodni zemlji. Petje s početka žalostno ali milo, da bi se skoro topilo srce notranjega razkošja, zlilo se je pozneje v hripav odziv kovaških kladev na nakovalu, v divje krehanje lomečega se drevja ob nevihti, in naposled se je razlegalo po stepi, kakor da krokarji krokajo, in volkovi gluho tulijo.